

To bo Idrija / december 2012

TBI

Revija za prihodnost mesta

4 / BODIMO PRIPRAVLJENI

16 / ŠE BOLJ SPRETNO, ŠE VIŠJE NAD
IDRIJCO

20 / V KONTRABANTI!

28 / RUDNIK, NACIONALIZEM,
ROCK'N'ROLL

ISSN 2232-6707

9 772232 670009

KAZALO

4

10

16

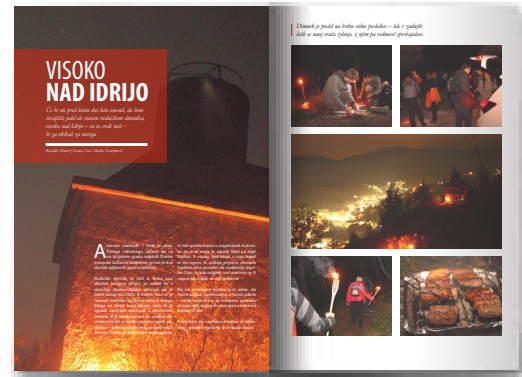
28

40

34

*Prijetno branje želim,
Matevž Straus,
glavni urednik revije TBI*

MOGOČE JE USPETI

»Bolj ko prostorske ovire izginjajo, bolj postajamo občutljivi za to, kaj dejansko posamezni prostori vsebujejo.« – David Harvey

Še pred nekaj leti so tehnološki zanesenjaki vztrajno trdili, da bo s prihodom širokopasovnega interneta ter vsesplošnim razmahom komunikacijskih in proizvodnih tehnologij postalo vseeno, kje smo. Bilo naj bi irelevantno, kje bivamo, kje delamo, kje nastajajo produkti, od kod izvirajo surovine. Ker bi bili s tehnologijami povezani v enotno omrežje, naj bi bila odločitev o tem, kje bomo živeli, nepomembna.

Realnost je drugačna – res je, da smo vedno bolj povezani in da lažje komuniciramo. Res je tudi, da smo ljudje, predmeti, storitve in ideje vedno bolj »v neprestanem gibanju«. A to nikakor ne izničuje pomena prostora – nasprotno, vedno bolj je pomembno, kje živimo in kje ustvarjamo. Odločitev, kje bomo

živeli in ustvarjali prihodnjih 5 let, postaja ključna odločitev. Za nas kot posameznike in za prostore, ki nas bodo gostovali.

Idrija, obdana z vijugastimi cestami skozi ozke doline, ni obsojena na propad. Tehnologija nam omogoča, da smo v stiku s svetom. S svetom smo navsezadnje vedno delili ideje. In kot nam je uspevalo v zgodovini, moramo tudi danes v Idrijo ljudi privabiti ter jih tu zadržati. To je strateška naloga – za mesto, za delodajalce, za prebivalce.

Uspelo nam bo – ker nismo sami. Samo v tej številki sodeluje kopica entuziastov in entuziastk, ki dokazujejo, da je mogoče.

Mogoče je uspeti.

BODIMO PRIPRAVLJENI

Nekateri pravijo, da je šlo za srečno naključje, spet drugi bodo zatrjevali, da je vse posledica trdega dela, trmaste narave Idrijčanov in samotarske, a strastne ustvarjalnosti.

Besedilo: Klub idrijskih študentov in Idrija 2020; Foto: Iztok Hvala

Akorkoli – Idrija je v vseh petsto letih beležila nenehen razvoj. Vse od trenutka, ko je tistega jutra Škafar v škafu vode ugledal srebrno tekočino, je Idrija živela posebno zgodbo. Zgodbo, ki je edinstvena in o kateri bodo pripovedovale nadaljnje generacije.

Zgodbo rudarjev, ki so se vsak dan spuščali v podzemlje, kjer so bile soj karbidove svetilke, pelinova grenčica absint in šale tovaršev edini pobeg iz temačnega sveta.

Zgodbo klekljaric, ki so same ali pa v družbi iz niti ustvarjale neverjetne vzorce – srčkovke, zibke, potonke ... Poti, ki so jih prepotovale idrijske čipke, niso bile nič krajše od poti živega srebra – bile pa so odraz idrijske iznajdljivosti, podjetništva in usmerjenosti v svet.

Neverjetna tehnologija ter svojevrstna favna in flora, ki so v Idrijo privabliale strokovnjake in iz Idrije širile znanje po Evropi, so bile ves čas vir nenehnih premislekov, razprav in občudovanj. Idrijčani preprosto nikoli niso bili zadovoljni z obstoječim – želeli so več, bolje, drugače.

Idrija se namreč ni nikoli bala novega, tuje-ga. Idrijčani so tuje sprejemali, a vse skrbno prilagodili – Schlickkrapfen so postali žlikrofi, Wasserkunst je idrijska kamšt. Idrija se ni ogradila pred protestantskimi idejami, v njej je živelo socialistično gibanje in prav v idrijski tiskarni so prvi v slovenščini natisnili Komunistični manifest.

Spremenjene globalne razmere so navsezadnje Idrijčanom dale vedeti, da je obdobje rudarjenja in živega srebra konec. Idrija je dokazala, da se je propadu mesta po zaprtju rudnika mogoče izogniti.

A obdobje hitrega vzpona industrije in razcveta multinacionalnk z idrijskimi koreninami se počasi umika novi zgodbi. Zgodbi, ki jo bodo nove generacije ne le pripovedovale, temveč tudi živele.

Nekateri pravijo, da je šlo za srečno naključje. Spet drugi bodo zatrjevali, da je vse posledica trdega dela, trmaste narave Idrijčanov in samotarske, a strastne ustvarjalnosti.

A med slednjima razlagama pravzaprav ni nasprotja – sreča namreč vedno trka na vrata tistih, ki so nanjo pripravljeni.

Bodimo pripravljeni.

6 NOVIC IZ KOTLINE

V letu 2012 nas je tako ali drugače presenetilo in navdušilo 6 dogodkov.

Besedilo: Matevž Straus, Foto: Arhiv Tanje Žakelj, Marko Čuk, Jani Peternelj, Izток Hvala, Arhiv C.M.A.K.

OLIMPIJSKE IGRE: DESETO MESTO

*Predanost, vrhunska forma
in zaslužen uspeh*

Tistega avgustovskega dne je Tanja Žakelj presenetila – deseto mesto v gorskem kolesarstvu (kros) na Olimpijskih igrah v Londonu je bila češnja na veliko torto Tanjine uspešne kolesarske kariere. Tanjin uspeh je navsezadnje dokaz, da Idrija ima dobre kolesarje in je prava lokacija za razvoj kolesarstva. Z ambasadorji kot je Tanja pa bo idrijski kolesarski kulturi še lažje.

IN ŠE KAR RASTE

*8 dni, 5 glasbenih večerov
in 3000 obiskovalcev*

Vsakdo, ki spremlja idrijski mladinski festival Čipkarija, kaj hitro opazi nezadržno rast festivala – poleg tega da festival pridobiva na dnevih, v štirih letih je iz dvodnevnega zrasel v osemdnevne, se širi tudi vsebinsko. Po letošnji avgustovski izvedbi, ko je dogajanje za en teden zapolnilo skorajda vse mladinske prostore v Idriji in je Čipkarija postala osrednji poletni festival za velik del Idrijčanov, se lahko le še vprašamo, s čim nas bodo v Klubu idrijskih študentov presenetili prihodnje leto.

PRAZNIK ŽLIKROFOV

*Žlikrofi, bakalca
in zaključek festivalskega poletja*

Idrija je dobila nov festival – od samega vodstva poslan Praznik idrijskih žlikrofov. Ta ob koncu poletne sezone predstavlja zaključek festivalskega poletja, ki se začne z drugim velikim idrijskim festivalom, Festivalom idrijske čipke. Celodnevni program, posvečen idrijskemu žlikrofu, je ponudil malo priložnosti za stik s to nam Idrijčanom tako drago jedjo.

OKROGLIH 60 LET

*Narava, tovarištvo
in mladostna energija*

Minilo je že šestdeset let od dne, ko je prvič zaplapolala zastava Rodu srebrnih krtov. Idrijski taborniki vse od tistega dne ostajajo pomemben del idrijskega življenja in energije, ki jo mesto premore. Sožitje z naravo, prijateljstva in praktične veščine so tisto, kar taborniki iz leta v leto vnašajo v mlada srca, in skrbijo, da mladi preživljajo svoj čas v naravi, ustvarjalno in v družbi pravih prijateljev.

MLADI PRIŠLEKI V JAGRŠČAH

*Solidarnost, pomoč
in prostovoljstvo*

Ne zgodi se prav pogosto, da mladi obudijo duh udarništva in pomoči odročnim krajem – in prav to se je zgodilo na Hribovski delovni brigadi. V skupnem projektu Kluba idrijskih študentov, Cerkljanskega mladinskega alternativnega kluba (C.M.A.K.) in Kluba žirovskih študentov so mladi podaljšan konec tedna nudili pomoč domačinom iz Jagršč visoko nad reko Idrijco. Pot, ki po travnatem slemenu pelje iz vasi proti dolini, je bila hitro očiščena, predvsem pa so bila spletena nova prijateljstva in poznanstva.

PODJETNI IDRIJČANI NA LINKEDIN-U

*Druženje, obujanje spominov
in sodelovanje*

Ko mreženje in ohranjanje stikov s sodelavci in partnerji postajata vedno bolj pomembna, so tudi idrijski podjetniki, profesionalci in strokovnjaki dobili svojo skupino – na socialnem omrežju LinkedIn se je oblikovala skupina »Idrija business and profesional network«, katere namen je druženje vseh, ki izvirajo iz Idrije, vanjo redno zahajajo ali se kako drugače čutijo povezani z mestom. Pridružite se!

SWENAK

Glasbena skupina, ki ima nocoj v Idriji koncert, si izmenjuje začudene poglede. Potem ko so že premagali kopico ovinkov navkreber po hribu, je pred njimi makadamska cesta, ki vodi v gozd. Vozijo se še nekaj časa, preden prispejo do hiše sredi gozda, katere celotna sprednja fasada je poslikana z barvitimi grafiti. Nocoj nastopajo v klubu Swenak.

Besedilo: Sabina Carli in Neža Pavšič; Foto: arhiv KIŠ

Prav pred kratkim je minilo 15 let, odkar sta stanovanjska hiša in pripadajoče gospodarsko poslopje, nekoč svinjak, od koder tudi današnje ime prireditvenega prostora, na pobočju idrijske doline začeli s svojo preobrazbo. Lastništvo nad stavbo sicer pripada Ministrstvu za zdravje, njen upravljalca pa je Psihiatrična bolnišnica Idrija. Leta 1997, ko so se tedanji aktivisti Kluba idrijskih študentov odločili, da uredijo nove mladinske prostore, jo je študentski klub dobil v najem za 99 let.

»Ideja sama je bila stara in je bila med našo generacijo vseskozi prisotna, kajti bili smo generacija, ki je bila priča pestremu klubskemu dogajanju v prostorih nad mestno knjižnico. Tam je v naših rosnih letih zelo uspešno deloval mladinski klub, ki pa so ga pozneje ukinili. Blazno nas je motilo, da so nas iz prostorov dobesedno deportirali in to brez zagotovitve nadomestnih prostorov. Nekaj časa je vse ostalo le pri besedah, čakali smo na obljube ljudi iz občinske uprave, potem smo pa pač stvari vzeli v svoje roke,« pojasnjuje izvor želje po mladinskih prostorih Robert Šabec, tedanji aktivist kluba.

IZ ZAPUŠČENIH PROSTOROV V ŽIVOBARVEN KLUB IN GLASBENO VADNICO

Za preobrazbo je bila odločilnega pomena manjša, udarna skupina, ki se je tedaj zbrala in pričela z obnovo stavbe in njeno okolico. Avgusta 1997 je bilo prizorišče nared za otvorenje, ki je preseгла vsa pričakovanja. Toliko ljudi, kot se je tedaj zbralo

okrog Swenaka, tedanji aktivisti ne pomnijo nikoli pozneje. Za tem so se pričeli tedensko odvijati različni dogodki, koncerti, manjše gledališke predstave, literarni večeri.

Z leti, z novimi aktivisti in idejami se začela razvijati tudi okolica. Idrija je v tistem obdobju postala bogatejša za kar nekaj glasbenih skupin, ki niso imele prostorov za vaje. V stavbi Swenaka je že imela svoje prostore Zablujena generacija, katere člani so prav tako veliko prispevali k obnovi. »Po pogovoru z mladimi idrijskimi glasbeniki smo se iz Swenaka napoltili proti razpadajoči 'štali', manjšemu objektu v neposredni bližini. Kar na hitro smo sklenili dogovor, da glasbene skupine zavijajo rokave, KIŠ pa priskrbi potreben material,« pojasni Robert Šabec zgodbo poslopja ob Swenaku. Leta 2001 so si ga glasbene skupine uredile za svoje vadbišče in to vlogo »štala« ohranja še danes. V njem so preigravali akorde, lomili bobnarske palčke ter z glasom razbijali stekla mnogi mladi idrijski bandi.

Swenak je tekom let pridobival na prepoznavnosti in postal eden izmed pomembnejših prizorišč kulturnega dogajanja v Idriji. V fazi priključevanja Slovenije k zvezi Nato je sekcija kluba Swenak organizirala »ANTI NATO manifestacijo« v centru Idrije, ki so jo pospremili nastopi domačih alternativnih glasbenih skupin. Robert Šabec se spominja: »Takrat je do mene pristopilo nekaj občanov na določenih pozicijah, ki dogodka sicer niso prepovedali, so me pa jasno opozorili, da drezamo v nekaj velikega in

da ni dobro, da se igramo z ognjem. Mislim, da sem se takrat prvič pričel zavedati, da Klub idrijskih študentov lahko postane tudi alternativna politična sila, na katero velja računati.«

ČETRTI NAJBOLJ HUD V SLOVENIJI

»V delovanju kluba so se vseskozi izmenjavala obdobja vzponov in padcev,« se spominja Jure Gosler, »definitivno pa so bili drugi časi, celotna organizacija prireditev je bila sproščena, brez hitenja in urejanja birokracije, papirjev.« Kljub spremembam v pristopu k organizaciji programa se sestava delovne ekipe skozi leta ni bistveno spremenila, še dandanes ga vodijo študenti in mladi zaposleni, večina dela pa je opravljenega prostovoljno. Kot je že leta 2001 zapisal tednik Mladina, ki je sicer klub Swenak razglasil za četrti najbolj hud klub v Sloveniji, vsi delajo »z upanjem, da nove generacije ne bodo presahnile«.

Nove generacije niso presahnile in aktivisti kluba pospremijo glasbeno skupino, ki nocoj nastopa, v notranjost stavbe. Opremo odložijo v pritličju v poslikane prostore zaodrja. Stopijo mimo vrat dvigala (ki ga kakopak ni, vrata pa le izgledajo dobro), po stopnicah v prvo nadstropje. Pod zvezdnato nebo naslikano na stropu izpod prstov Matjaža Lazarja in Blažke Strmčnik, mimo zbranega občinstva levo, na majhen oder, odet v rdečo barvo. Luči ugasnejo in zazveni prvi kitarski riff.

EKSPRESNO DO PROSTOROV

»Pogajanj glede stavbe praktično ni niti bilo. Spominjam se, da smo ob premisleku, kam umestiti mladinske prostore, imeli v ožjem izboru kar nekaj potencialnih lokacij, med katerimi so bili zaklonišče na Vojkovi ulici, današnji Swenak in še nekateri. Borut Kavčič se je tako napolnil na prvi informativni pogovor bolnišnice, h gospe Viktoriji Gorjup, ki je izjemna ženska in je kot prva zaslužna, da so prostori še danes na voljo mladim. Naslednji dan smo se dobili na sestanku in Borut je povsem v njegovem slogu brez ovinkarjenja naznanil, da so nam pripravljene odstopiti prostore. Presenečenje je bilo neznansko, kajti vajeni smo bili delovanja občinskih funkcionarjev, ki so vedno našli sto in en razlog, da bi izkazali svojo moč in ovirali želje po projektih.« o pridobivanju prostorov pripoveduje Robert Šabec.

JURE GOSLER, ORGANIZATOR KONCERTOV V PRVIH LETIH KLUBA

»Z organizacijo dogodkov je pač tako, da se kdaj izide in kdaj ne. Smešno je bilo, ko smo se kar nekaj mesecev vnaprej za nastop dogovorili s tedaj dokaj nepoznanimi Tabuji. V tistih nekaj mesecih pa so blažno zasloveli – in v Swenak povsem nepričakovano privabili hordo ljudi.«

ROBERT ŠABEC, NEKDANJI PREDSEDNIK KLUBA IDRIJSKIH ŠTUDENTOV

»Na otvoritvi je sodelovalo precejšnje število bendov, med katerimi je bila tudi skupina Bobnars United, ki jo je sestavljalo približno deset fantov na bobnih. Zgolj z zvoki bobnov so naredili sijajno vzdušje. Spominjam se, da je ob njihovem nastopu nebo postalo črno, da se je pričelo bliskati in grmeti. Glasovi bobnov, petsto in več obiskovalcev pod in ob odru, temni oblaki in grmenje ...

JERNEJ PODOBNIK, TRENUTNI VODJA KLUBA SWENAK

»Swenak vidim kot klub s potencialom. Klub, ki ponuja možnost vadbenih prostorov, klub kjer se odvijajo koncerti z do stopetdesetimi obiskovalci, kjer se organizira projekcije filmov ... V moji viziji in načrtu imam predvsem vzdrževanje in nadgrajevanje infrastrukture ter povernitev Swenaka v vrh slovenske klubske scene.«

Vse skupaj je delovalo kot na nekem pravljničnem shodu čarovnic in čarovnikov ... Resnično fascinantna scena, ki je ne bom nikedar pozabil. Nekoliko bolj oddaljene sosednje kraje je tisti večer prizadela strašna nevihta, nad Swenakom pa je padlo le nekaj kapljic dežja.«

IDRIJSKI KONTRASTI

Preplet starega in novega v opuščenih objektih idrijskega rudnika.

Fotografija in produkcija: Iztok Hvala / www.iztokhvala.com

Asistent: Tine Mažgon

Styling: Urška Hvala

Modeli: Sebastjan Bevke, Blaž Bizjak, Martin Kobal, Kaja Erjavec, Urška Hvala

Dediščina idrijskega rudnika je bogata. Na vseh nivojih. Pričujoče fotografije se osredotočajo predvsem na infrastrukturni del, na ostanke nekoč mogočnih objektov, ki jih danes neusmiljeno najeda zob časa. Prvotni namen teh zgradb je minil, sedaj iščejo novo vlogo v hitro razvijajočem se svetu. Kaj bo v njih in predvsem kdaj, je še vprašanje.

Mogoče nove teme so metaforično prikazane, kontrastno, kot stik med starim, tektonskim, težkim in novim, mladostnim, lahkotnim.

Naj se čas teh nekdanjih mogočnih objektov vsaj za trenutek začne pisati na novo.

*Čez Idrijco napete jeklenice
premagujejo naravno oviro, ki se vije po celi dolini.*

CIGU MUST ČEZ IDRCA

Besedilo: Matevž Straus; Foto: Iztok Hvala

Globoke grape in strma pobočja, ki jih je vklesala Idrijca s pritoki, so bila od nekdaj svojevrsten izziv – prečkanje deroče vode, globokih tolmunov in skalnatih brzic zahteva spretnost, ki je vsakdo ne premore. Mojstri gradnje so zato visoko nad gladino postavili »cigu muste«, viseče mostove, ki so zdržali tudi ob največjih deževjih in celo deroči mešanici peneče se vode, kotalečega se kamenja in 10 000 m³ lesa, ki je ob odprtju vodnih pregrad – klavž zgrmelo proti Idriji.

Nihajočih tal nevajeni nogi je sprehod čez »cigu must« svojevrstna izkušnja – pretirano razmišljanje in oziranje na nihanje mostu le še ojača »ciganje« in kaj hitro bo oklepanje grobe jeklene žice edina rešitev za tresoče se noge.

Cigu must – viseči most

Cigat – gugati, nihati, žibati

ŠE BOLJ SPRETNO, ŠE VIŠJE NAD IDRIJCO

Okolica Idrije ponuja bogato bero krajev v naravi, kamor se na potep, sprostitve ali trening zatekajo zagrizeni športniki, pa tudi rekreativci. Med njimi ne gre spregledati naravnih sten, kjer so Idrijčani uredili dostop, označili plezalne smeri, privili kar nekaj svedrovcev in ustvarili pogoje za športno plezanje.

Besedilo: Sabina Carli in Neža Pavšič; Foto: Izток Hvala

Pozno poletnega dopoldneva sva se tudi Neža in Sabina odločili preizkusiti v iznajdljivosti med oprimki na plezališču Strug, ki se vzpenja nad sotesko med Idrijsko Belo in Idrijo. Plezališče je iz Idrije oddaljeno približno pet kilometrov in točno ob 10. uri sva polni adrenalina na parkirišču ob Idrijci pričakali člana Športno plezalnega odseka Planinskega društva Idrija Blaža in Sebastjana.

Idrijco smo prečkali čez lesen most in po slabih desetih minutah vzpenjanja navkreber se je nad nami razpela snežno bela stena, ki v Krajinskem parku Zgornja Idrija že dobrih trideset let vzgaja nove plezalce in plezalke. Leta 1978 sta namreč Planinsko društvo Idrija in njegov alpinistični odsek prav tu začela z alpinističnimi treningi, kjer so sprva vadili predvsem tehnike s klini, desetletje pozneje pa so postavili tudi smeri za športno plezanje. Na levi strani, ob starem delu je od leta 2010 urejen tudi nov del, ki ponuja še več različnih smeri predvsem nižjih ocen. Uradno ima Strug zabeleženih 60 smeri, za izurjene pa jih po besedah najinih spremljevalcev šteje preko 80, s čimer se tudi uvršča na deseto mesto po velikosti v Sloveniji.

Smer se najde za praktično vsakega plezalca, najlažja »Kača« je ocenjena z zahtevnostjo 3, medtem ko najtežje smeri, ki doslej še ni bila preplezana, še niso ocenili, predvideva pa se ocena 8a ali 8b. Večina smeri pa je srednje težkih, med 6a in 7a. »Ocene so v Strugu sicer malo navite. Večina smeri je težjih, kot bi človek sklepal po zahtevnosti,« pojasni Sebastjan.

BREZ OPREME NE BO ŠLO ...

Plezalec za izkušanje adrenalina v steni potrebuje plezalni pas, vrv, sisteme vponk, magnezij in plezalne čevlje. Za »čevljevce« je dobro, da so kakšno številko manjši od navadne velikosti stopala, saj omogočajo boljši, tesnejši stik s skalnato površino. Ravno tako je pri plezanju pomembno nošenje čelade, ki plezalca varuje pred udarci in valovalca pred morebitnim odkrušenim kamenjem. Za plezanje sta namreč vedno potrebna dva nadebudna, sproščena plezalca, ki drug drugega varujeta in se spodbujata. Vrv življenja, kot jo poimenujejo nekateri, je tista nit med plezalnima partnerjema, na kateri visi vse zaupanje pri plezanju in sestopanju s stene. Zaupanje pride še posebej do izraza pri vzponu na večraztežajno smer – prvi plezalec prepleza do prvega »štanta«, drugi prepleza do njega, kjer zopet zamenjata vloge. Tako varovanje poteka iz sredine stene, kar definitivno požene adrenalin po žilah.

Da pa adrenalin ne uniči izkušnje, je nepogrešljiv pripomoček tudi magnezijeva vrečka, s katero se začne plezalni podvig. Magnezij na dlaneh namreč omogoča suh oprijem skale, še posebej v vročih poletnih dneh, ko se prsti radi potijo. Niti pri plezanju pa ne gre brez vraž – plezalci zato občasno na zadnji strani pasu nosijo »karabin« s prve preplezane smeri. Prinaša srečo, pravijo.

3 PLEZALNE STENE NA IDRJSKEM

STRUG

380 m nadmorske višine; 60 smeri; 7–40 m dolge smeri

Razmeroma visoka stena v soteski Strug s smermi zahtevnosti med 3 in 8a.

MAROF

350 m nadmorske višine; 40 smeri; 10–18 m dolge smeri

Prijetno plezališče nad dolino reke Idrijce s smermi zahtevnosti med 4a in 7c.

GORE

770 m nadmorske višine; 38 smeri; 9–17 m dolge smeri

Manjše plezališče nekaj kilometrov nad Idrijo ponuja krasen razgled na dolino – zahtevnosti med 3 in 7c+.

PA PRIČNIMO ...

Neža se je opogumila prva in se v varianti smeri »Življenjski uboj« zahtevnosti 5b kmalu znašla pred zagato, ki jo je Blaž kaj hitro pomagal razrešiti z navodilom: »Rit noter! Pol metra desno imaš podprijem!« Po uspešnem spustu si plezalka natakne tudi Sabina.

Pri plezanju je pomembna uporaba celega telesa, saj se plezalec kot kuščar oprijemlje stene. Telo mora delovati uigrano in sproščeno. Še posebej pomembne pri tehniki plezanja so noge, s katerimi se dvignemo, medtem ko z rokami iščemo naslednji oprimek. Pretirano naprežanje rok je nepravilno, kar se hitro potrdi, ko ob vrnitvi na tla zaradi bolečin ne zmoreš odvezati vrvi.

Življenjski uboj je bil »on flash« hitro premagal, prav tako varianta »Peršinga«, ki je vodila po »puki«, po razpoki v skali. Ta varianta je kot nalašč za začetnike, ki znajo ceniti majhno poličko na samem vrhu in počitek za utrujene mišice. Po oddihu je čas za spuščanje na tla. Varovalec spuščča počasi, sem in tja kdo koga za šalo na hitro spusti za nekaj metrov. Da ne popusti adrenalin!

WINSTON 5C

Voditelja sta naju po uspešni prvi preizkušnji postavila pred zahtevnejšo nalogo – pred nama je bila varianta smeri Winston zahtevnosti 5c. Da bi vzpon še popestrili, smo na polico sredi stene dvignili vso fotografsko

opremo s fotografom vred. Po nastavitvi objektivov sva bili na vrsti dekleti. »Varuješ?« vpraša Neža. »Varujem,« odgovori Blaž.

Komunikacija med plezalcema je zelo pomemben faktor. Šele ko je plezalec resnično pripravljen na vzpon, lahko začne plezati – sporazumevanje med varovalcem in plezalcem v steni mora biti jasno, s čimer se prepreči nesporazume in ogrožanje varnosti vseh udeležencev.

Kljub temu da sta bili želja in zagnanost veliki, naju je Winston vendarle premagal. Iz sredine stene sva se vrnili s spoznanjem, da bo potrebna »še kakšna polenta« in urjenje v tehniki in moči.

PLEZANJE JE ŽIVLJENJE

Našega plezalnega dne je konec. Razbolelih mišic, a polni novih vtisov se odpravimo nazaj v dolino proti strugi reke Idrijce, ki je vseskozi šumela globoko pod našim plezališčem. Pogovor še vedno teče o izkušnjah iz stene – malo o nemoči, malo o tem, kako lahka je bila preplezana smer.

Ne bi bilo napak trditi, da je športno plezanje šport, ki krepi človeka. Ravno v plezanju je moč najti vzporednico z vztrajanjem in reševanjem problemov v življenju. Pri plezanju stisneš zobe, se potruдиš, greš dalje še bolj spretno, še višje.

GLAVO IMA VSAK LE ENO

V športnem plezanju se lahko pod vodstvom usposobljenih plezalcev preizkusiti vsakdo. Športno plezanje je namreč šport, ki ga posameznik izvaja v paru in je varen le, če je prisotno znanje. Po vsej Sloveniji planinska društva in njihovi odseki organizirajo tečaje športnega plezanja, izpiti pa se opravljajo na državnem nivoju. Boris Sedej, alpinistični inštruktor v Planinskem društvu Idrija, pojasnjuje: »Je pač tako – policaj na cesti te ne vpraša, ali znaš voziti avto, ampak ali imaš opravljeno vozniško dovoljenje. Pri športih še ni tako represivno, vsekakor pa ne gre jemati vsega preveč z lahkoto. Glavo ima vsak le eno.«

ŠNELKURS

Kot v vsakem športu, se tudi plezalci poslužujejo svojega žargona, ki je nepoznavalcu bolj ali manj (ne)razumljiv. Razvozljajmo le nekaj najpomembnejših:

GRIF – oprimek

GRIGRI – samozatezno varovalo

GURTNE – zanka

KARABIN – vponka z matico

NAVITA OCENA – podcenjena zahtevnost smeri

PLATA – nerazčlenjen del stene

POČ – razpoka

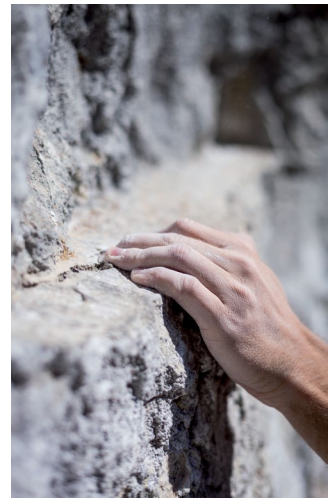
REVERZO – nesamozatezno varovalo

»ON SIGHT« – pred plezanjem steno le vidiš, o njej nimaš podatkov

»ON FLASH« – pred plezanjem na steni vidiš plezalca, ki jo prepleza

»Z RDEČO PIKO« – stene ne preplezaš v prvem poskusu

Uradno ima Strug zabeleženih 60 smeri, s čimer se uvršča na deseto mesto po velikosti v Sloveniji.

V KONTRABANT!

Ledinska planota na prehodu med Primorsko in Gorenjsko je že stoletja mesto številnih razmejitev – tod poteka razvodje med Jadranskim in Črnim morjem, tu je bila meja med Habsburžani in Benečani ter tolminskim in loškim gospostvom, med obema vojnoma pa je tu tekla tudi meja med Italijo in Jugoslavijo. V tistem času se je razmahnilo tihotapljenje – »kontrabantarstvo«, po poteh tihotapcev pa nas vodi slikovita kolesarska pot.

Kolesarjem kot izhodišči predlagamo Idrijo, pri čemer je zaradi potrebnega vzpona do planote težavnost večja, ali Gore, ki ležijo na robu planote, tik nad Idrijo. Od tam nas pot vodi skozi slikovito pokrajino

no z neokrnjeno naravo ter bogato dediščino kmetovanja – preko Ledinskega Razpotja, Ledin, Mrzlega Vrha, Ledinskih Krnic do Govejka, od koder se nato vračamo proti izhodišču.

790 METROV BLIŽJE RAJU

Ledine, središče Ledinske planote, so majhna gručasta vas z nekaj okoliškimi samostojnimi kmetijami. Imajo nekaj manj kot sto prebivalcev in ležijo na nadmorski višini 790 metrov, nad njimi pa se dvigata Gradišče (998 m) in Sivka (969 m). Prvi zapisi o tej idilični in mirni vasi segajo v leto 1063, poselitev pa naj bi v kasnejšem obdobju spodbujali loški gosposode. Zanimivo je, da se število kmetij v zadnjih 500 letih ni bistveno spreminjalo. Kmetijstvo je tudi danes še vedno pomembna gospodarska panoga v Ledinah, saj se z njim še vedno ukvarja tretjina prebivalstva.

Po poteh kontrabantarjev nad Idrijo vodijo slikovite
kolesarske poti.

Ob kontrabantarski poti vas na okrepičilo vabijo tri okrepičevalnice – Kmečki bram Fortuna (1), Na kluk' (2) in Pr' Jureč (3).

Razgibani svet, po katerem nas vodi Kontrabantarska pot, ponuja številne čudovite panoramske razglede na vse strani – proti Julijskim Alpam, Primorski in Škofjeloškemu brbovju na Gorenjskem. Med drugim boste med potjo prišli tudi do mest, kjer se vam odpre čudovit razgled tako na Idrijo kot tudi Spodnjo Idrijo.

Cerkev sv. Jakoba v Ledinah že skoraj pet stoletij bdi nad Ledinami, danes pa je to spomenik sakralne dediščine z dragoceno oltarno podobo svetega Jakoba, ki jo je leta 1877 naslikal znani slovenski slikar Janež Šubic. Dvignjena lega nad vasjo ponuja tudi lep razgled na okoliške hribe in kmetije.

Kmečki turizem Pr' Jureč ponuja na ogled bogato etnološko zbirko orodja in pripomočkov iz kmečkega življenja na planoti v preteklosti. Ob zanimivih etnoloških demonstracijah vam postrežejo tudi z domačo kmečko hrano, pridelano na kmetiji.

Sabina je rasla z idrijskim punkom, toda med Zablujeno generacijo je dobila otroka in izgubila razvojno glasbeno nit. Prenehala je slediti novejšim domačim zasedbam, zato sem pojasnil: »Vnuki Kuzell!«

»Poslušaj ta štos! Bili smo v rudniški jami...« Na zalogi je imel milijon knapovskih anekdot. Eno bolj stupidno od druge.

V starih časih bi pripaden raj sredi divjanja pomenil promovacijo, ampak relacije so se medtem spremenile. Mladini nisva predstavljal nikakršnega izziva. Sabini tega nisem maral oznaniti. Trenutki njene sreče so bili moja sreča.

Sabina

Avtor prispevka je Tomaž Kosmač – Kozmo, zadnji pravi boem in tisti Idrijčan, ki vas bo s svojimi zgodbami vedno presenetil. Tomaževe prigode nas popeljejo v svet idrijskih betul, romanc in alkohola – Tomaž je že dvajset let pijan okoli 120-krat na leto, njegove kratke zgodbe, ki jih je izdal v zbirkah Driska, Žalostno, toda resnično, Punk is dead in Varnost, pa pristno in brez samopomilovanja prikazujejo življenje človeka z idrijske margine.

*»Ne skrbi! Navajen sem psic,«
sem bolešno zastokal in v hipu zasmrčal.*

Sabina je na zmenek dospela z običajno akademsko zamudo. Najina miza v gostilni, v kateri sva se redno dobivala, je slonela v zakotju. Pravili so ji kočnik, ker je bila kakor stranski zob v čeljusti prikrita očem. Izza šanka se je ni dalo zaznati drugače, kot ob vijuganju telesa. Kdor je vijugal, pa itak ni nič videl, in dalo se je v miru muckati.

Sabino sem čakal zadržano. Nisem vedel, kakšne volje bo tokrat. Negotovost se je razblinila, ko je ob prihodu snela s sebe usnjeni plašč in medeno izustila:

»Se punce ne sprejme s poljubom?«

Pri njej nikoli nisem vedel na čem sem. Bila je nepredvidljiva. Včasih je držala šobice zaradi laskanja, naslednjič, ker je po njenem nisem dovolj besedno božal. Komplimentov ji pravzaprav nikdar nisem dajal, temveč sem samo naglas povedal, kar je bilo vsem dano videti. Za poklone jih je vzela sama in v iskreni skromnosti so še bolj barvali njeno lepoto. Oklenil sem se je in pozabil na razjede, ki so me še malo prej stiskale za vrat. V rundah ljubezni sva dehtela, dokler me ni prešinilo:

»V Srčkovki danes Banditi predstavljajo prvenec!«

»Kdo so to?«

Sabina je rasla z idrijskim punkom, toda med Zablujeno generacijo je dobila otroka in izgubila razvojno glasbeno nit. Prenehala je slediti novejšim domačim zasedbam, zato sem pojasnil:

»Vnuki Kuzel!«

»Še enkrat naročiva, potem pa greva,« je

bolj kot meni naznanila natakari, ki je prišla mimo.

Dostavila ji je dvojni viski. Jaz sem zgolj odkimal. V vrečki sem nosil plastenko bevande, ki sem jo praznil v prvi in hkrati edini plačani kozarec. Oštarije se v glavnem niso pritoževale nad mojo razvado. Zvečine so me pustile pri miru. Bilo jim je znano, da bom prej ali slej trefil kakšen honorar, ki bo prejkone pristal v njihovih žepih. Želele so le, da dolivam naskrivaj. Niso marale, da bi se tudi drugi gosti navzeli podobnih šeg.

Sabina je hitro zlila gajst vase, oblekla plašč in kavalirsko sem ji pridržal vrata. Pozornost ji je vedno veliko pomenila. Z roko v roki sva se spustila proti Banditom. Med potjo sem izpod grmovja izvlekel liter belega. Hranil sem ga za rezervo, toda Sabina je bila vredna gigantske žrtve. Objela me je:

»Si flašo skrtil zame?«

»Kakopak,« se v bistvu nisem zlagal.

Nesorazmerno siceršnjim ptičjim požirkom, je globoko nagnila in zaščebetala:

»Samo tvoja sem!«

Maligani so jo spravili v prešerno razpoloženje in vsakih dvajset korakov je terjala poljub. Rade volje sem ji ugodil. Z njo bi se crkljal do smrti.

Pred Srčkovko so mi člani benda povedali, da startajo komaj opolnoči, čeprav je bil koncert napovedan za ob desetih zvečer.

»Ne vem, če bom zdržal do takrat,« sem postal skeptičen, kajti vino se je nevarno zalezlo vame.

Po izkušnjah sodeč sem taval po robu spomina, zato sem sitno nadaljeval:

»Zakaj se ne držite urnika? Resnično sem vam nameraval prisluhniti trezen!«

»Ni naša krivda! Hotelirji zavlačujejo, ker bi radi čim več iztržili na naš račun! Tudi mi bi radi čim prej na oder!«

Poiskal sem Sabino, ki je v notranjosti hotela ulovila zadnjo prosto mizo in ji razkril, kako stvari stojijo. Ni me najbolj zbrano poslušala. Z brhkim telescem je bila nagnjena k svetlolasemu študentu, ki jo je osvajal. Potegnil sem jo k sebi in s tem fantiču pokazal, da ni dobrodošel na moji posesti. Naglo je obrnil pivo do konca in se pobral. Sabina me je napadla:

»Nisem tvoja lastnina!«

Umaknil sem pokroviteljsko roko z nje, kar me je po ramenu dregnil kitarist Banditov:

»Kaj bosta pila?«

»Liter merlota!« je razdraženo butnila femme fatale.

Presenetljivo nama je res dostavil bulo in zahvalil sem se:

»Tvoj dolžnik sem.«

»Ne! Mi smo tvoji dolžniki!«

»A je to zastoj?« je izpolnitev prevzetne želje osupnila Sabino.

»Itak,« je pokimal prinašalec z irokezo.

Bandite sem prvič slišal v Hotedršici in pod vplivom ognjevitnega nastopa napisal članek o njih. Lokalni časopis sestavka ni objavil, vendar so nekako zvedeli zanj, ga natisnili na spletni strani in me vzeli za svojega. Sabina je spravljivo dejala:

»Tebe imajo vsi radi!«

Jaz pa:

»V tebe so vsi zaljubljeni!«

»Ha-ha-ha!« je ironično zategnila.

Nisem mogel doumeti, kako se ne zaveda sončne avre, s katero slehernemu človeku pozlati dan.

Žarkom korone sem se nastavljal do začetka strun. Ob prvih taktih glasbe sva se stopila z gručo, ki je silila proti odru in Sabina me je navihano pogledala:

»Povzročiva direndaj?«

»Kakšen?«

Zvlekla me je v prve vrste, ki so razsajale v pogu in se z ustnicami prilepila name. Tesno prižeta sva sredi pobesnele mase vlekla zaljubljeni ples. Novodobni pankerji se niso zaletavali v naju. Obzirno so skakali mimo romantike. V starih časih bi pripaden raj sredi divjanja pomenil provokacijo, ampak relacije so se medtem spremenile. Mladini nisva predstavljala nikakršnega izziva. Sabini tega nisem ma-

ral oznaniti. Trenutki njene sreče so bili moja sreča.

Po odigrani polovici albuma Society love songs so Banditi publiko namenili špinjel pavzo. Ker trave ne vlečem, sem odšel za šank. Vrsta pred pultom je bila ogromna. Preden sem dobil gejzir, je druga polovica viharnega koncerta praktično minila. V enem poslednjih komadov sem dospel do Sabine. Šlatala se je s tonskim mojstrom. Nameraval sem ga pognati med tehnične naprave, kamor je spadal, a se brž spomnil, da Sabina ni moja last. Težko priborjeni viski sem grenko odložil na polico in šel pred hotel kuhati mulo. Kadil sem in se čez par minut vrnil h golobčkoma. Še kar sta se žvalila. Trpeče sem se postavil zraven Sabine in ji vsiljivo ponudil kozarec. Ni se zmenila zanj. Niti zame. Še močnejše se je privila k tehniku. Čustveno presekan na pol sem zbežljal k najbližjemu znancu, ki je z rasno dogo prebival v bloku. Pozvonil sem in skozi okno mi je vrgel ključ vhodnih vrat. Nabito sem planil v stanovanje. Niko, upokojeni rudar, je na mizo postavil flaškon vina. Z zlomljeno dušo sem mu razpredal o kruti usodi, ki me je doletela. Do potankosti sem opisoval neenakovredno razmerje in žalostno zaključil:

»Zame je Sabina boginja, jaz pa sem zanjo le eden v množici ljudi!«

Niko, ki je navidez zavzeto spremljal tarnanje ubogega, je pokimal in rekel:

»Poslušaj ta štos! Bili smo v rudniški jami...«

Na zalogi je imel milijon knapovskih anekdot. Eno bolj stupidno od druge. Vseeno sem mu prisluhnil, saj me je s ponavljanjem stalno istih štorij vlekel iz temačnih misli. Po upokojitvi se Niko ni imel kam dati. S psom je brezciljno taval po mestu, se zapival in s podobnimi tovariši iz jame obujal spomine na zlato obdobje živosrebrne rude. Žena ga je zapustila, froci so se mu izogibali in jaške je ljubil skoraj bolj kakor jaz Sabino.

»Ulegel se bom,« sem zamomljal ob začetku nove knapovske prigode.

»Ti se kar kipni,« je pokazal na raztegnjeno blazino pred venomer prižgano televizijo. »Jaz bom pil in spremljal program. Mogoče bo kaj zanimivega. Če se bo zraven tebe zleknila moja doga, se je ne ustraši! Prijazna je.«

»Ne skrbi! Navajen sem psic,« sem bolesto zastokal in v hipu zasmrčal.

R U D N I K

nacionalizem

ROCK'N'ROLL

*Temačni rovi. Zvok sirene. Spust »šale« v glo-
bine rudnika. Idrija je bila 500 let zaznamo-
vana z rudnikom, zaradi njega je nastala, se
večala in manjšala. Pa vendar, vsaka reč se
nekoč konča. In konec 70. let je to doletelo tudi
idrijski rudnik, ki je potreboval alternativo. V
času, ko je za povrh umrl še »fotr«, Jugoslavija
pa ni bila več tako lepa, kot so jo oglaševali v
turističnih prospektih. »Saj mi smo tisti, mi
iz prazne generacije,« so takrat pele idrijske
Kuzle. Pa je bila to res prazna generacija?*

Besedilo: Drejc Kokošar, Foto: Vojko Flegar, Damijan Bogataj, Iztok Bončina

»Kuzle, mešanica zvoka garaže in podzemlja. Idrijskega podzemlja. Čisto živo srebro slovenskega punka,« je zapisal Ali Žerdin.

Oglej si dokumentarec o Kuzlah.

»Če je še nekaj let nazaj cena rude dosegala 500 dolarjev za jeklenko, je leta 1977 obstala pri 100 dolarjih za jeklenko.«

»Vse smo gledali bolj skozi neke ramonovski pridih – se pravi, poleg tega, da je neka kritika družbe, je po drugi strani še vedno neka zabava, mogoče nekakšna neumnost.«

»Komad Vahid Vahid je bil bolj vzkliek obupa kot kaj drugega. Ni bila to tista obljubljena dežela.«

V Idriji je na začetku leta 1977 odjeknila novica, o kateri se je špekuliralo že nekaj časa. »Izvršni svet [skupščine Socialistične republike Slovenije] meni, da je trenutno edina realna rešitev v tem, da rudnik začasno ustavi proizvodnjo.« Novica, ki so se je v Idriji bali že prej, je prišla in na ulice prinesla nemalo hrupa. Rudnik, ki je botroval nastanku mesta, se je namreč začel zapirati. Rudarji in preostali prebivalci so se zavedali, da je bilo to samo vprašanje časa, saj je v zadnjih letih začela močno padati cena živega srebra na svetovnih tržiščih, hkrati pa idrijska ruda ni bila več tako bogata, da bi prinašala dobiček. Če je še nekaj let nazaj cena živega srebra dosegala 500 dolarjev za jeklenko, pa je pri 100 dolarjih za jeklenko, kolikor je cena dosegla leta 1977, bilo že vsakomur jasno, da proizvodnja ni več smiselna. Rudnik živega srebra Idrija je začel počasi zmanjševati proizvodnjo. »Tako je v nekaj letih prišlo do velikega upada zaposlenih: če je bilo še na začetku 70. let več kot 1000 zaposlenih, pa je številka proti koncu tega desetletja upadla na okrog 200,« pravi Anton Zelenc, kustos v idrijskem muzeju. »V Idriji je to povzročilo nekaj stresa, so pa kljub temu vsi imeli zagotovljene zaposlitve, tako da kake velike panike to ni povzročilo,« o tem obdobju govori Darko Viler, tudi kustos v Mestnem muzeju Idrija. »Nekaj ljudi je sprejelo podjetje Kolektor, potem Iskra, starejši so dobili delo v podjetju Varnost in tako od delali leta do penziona, nekateri so si pa leta tudi kupili.« Idrija je dobila finančno podporo, brez katere se verjetno ne bi izvlekla iz krize ob zaprtju rudnika. »Po Idriji se je kar govorilo o tem. Bil je šok, rudnik zapiramo!« Lagodni in brezskrbni časi za vedno minili.

SAJ MI SMO TISTI, MI IZ PRAZNE GENERACIJE

Nekako v podobnem času pa je Slovenija, ki je bila seveda takrat del Jugoslavije, dosegel kulturni val, ki je prinašal povsem novo razmišljanje in trgjal s preteklostjo – New wave oziroma novi val. Konec 70. let je pljusnil tudi v Slovenijo in prinesel svežino v podobi punk gibanja. Za nekakšnega začetnika in »promotorja« velja Igor Vidmar, ki je prek Radia Študent poskrbel, da je punk prerasel v gibanje tudi pri nas. In kmalu je punk prišel tudi v Idrijo. Dare Kaurič, kitarist in pisec skladb legendarnih idrijskih Kuzel, ki ga je pisatelj Tomaž Kosmač označil za Zadnjo Kuzlo, sicer kakega posebnega razloga za razvijanje punka v Idriji ne vidi. »Res zanimivo, da se je pojavil kar močno v Idriji, pa recimo v Metliki, nenavaden kraj za kaj takega, seveda poleg Ljubljane. Zato so bili vsi takrat zelo začudeni, zakaj punk iz Idrije, kaj je zdaj to.« V Idriji je pred pojavom punka mladina poslušala klasični rock, obstajala je skupina Park, o kateri je znani kritik Marjan Ogrinc napisal, da »sodi bolj na hotelske terase kot na koncert v Klubu mladih«. Punk, ki sta ga v Idrijo prinesli skupini Kuzle in Šund, pa je v mesto vnesel kar nekaj vznemirjenja, predvsem med starejšimi.

»Idrija ni bila tako lepa kot zdaj, je bila pa dosti manj dolgočasna.«

Dule Dule, Buni Kužla, Itko in Dare so sestavljali osnovno zasedbo Kuzel.

»Nam je bil punk res sproščanje, zajebancija, valjda smo probleme, ki smo jih zastopili takrat, prelevili v komade, ampak nikoli nismo prav strogo, orto, držali neke linije.«

»Gledali so nas nekam postrani, itak nobeden ni dojemal, kaj se sploh dogaja. Tudi po videzu smo še kar odstopali od ostale mladine, zato so se spraševali, kaj je to,« odgovarja Dare Kaurič. »Konkretno s kakšno policijo ni bilo nobenih pizdarij. Če si šel kam drugam, so pa že malo drugače gledali na vse skupaj.« Mesto je bilo takrat drugačno, po ulicah so hodili rudarji, pacienti v haljah iz psihiatrične bolnišnice. »Idrija ni bila tako lepa kot zdaj, je bila pa dosti manj dolgočasna. Živahno je bilo predvsem zaradi vzgojiteljske šole.« Tako so bili vsak teden ob četrtnih, ko so bile bodoče vzgojiteljice še v Idriji, žuri v Klubu mladih. Pa konec tedna? »Ma ne, razen če so bile kake gasilske veselice v okoliških vaseh. Sam' ni bilo isto.«

Vprašanje je, koliko je na nastanek punka vplivala atmosfera v mestu. Je bilo za nastanek punka krivo tudi propadanje rudnika? »Ma ne vem. Nam je bil punk res sproščanje, zajebancija, valjda smo probleme, ki smo jih zastopili takrat, prelevili v komade, ampak nikoli nismo prav strogo, orto, držali neke linije. Vse smo gledali bolj skozi nek ramonsovski pridih – se pravi, poleg tega da je neka kritika družbe, je po drugi strani še vedno neka zabava, mogoče nekakšna neumnost,« o tem govori Kaurič, ki kakšne izrazite povezave ne vidi. Drugačnega mnenja pa je Darko Viler. »Veliko o tem sicer nisem razmišljal, vendar bi mogoče lahko potegnili nekakšne paralele. Konec koncev je bil punk nekakšna alternativa; lahko da je naključje, da je nastal v istem času, ko je alternativo iskala tudi Idrija.« Lahko torej v dogajanju v Idriji v 70. in 80. letih vidimo nekakšen simbol vse Slovenije? »Tu je lahko polno simbolike. Rudnik se je pravzaprav zaprl isti čas, ko je bilo v Sloveniji konec komunizma.«

KVA JE POL, ČE NISEM SLOVENEK?

V času, ko se je sesula fabrika, ki je skoraj 500 let dajala obstoj kraju, je zazvenela uporniška glasba idrijskih Kuzel in Šunda. Kuzle pa so načenjale še eno temo, ki je prišla na plan že nekaj let kasneje – nacionalizem. »Delavce iz drugih republik so vedno gledali kot povsod po Sloveniji malo postrani, zaničevalno. Nam se je to zdelo po eni strani zelo čudno,« o pojavu nacionalnih trenj govori Dare Kaurič, ki je tudi napisal najbolj znan komad Kuzel – Vahid. »Ta komad je nastal kot odgovor na vse to, kot antinacionalističen tekst. Sam' marsikdo ga takrat ni zastopil, prav zaradi 'Vahid pejt domov'. Je pa to bolj vzklík

obupa kot kaj drugega. Ni bila to tista obljubljeni deželci.« In res je – to, na kar so opozarjale Kuzle, se je nekaj let kasneje tudi zgodilo. Prišlo je do množičnega pretepa pred idrijsko Modro dvorano, ki je imelo izrazite nacionalistične korenine. »Nastala so trenja med domačini in fanti iz drugih jugoslovanskih republik, ki so vrhunec dosegla na plesu v Modri dvorani,« o tem obdobju pripoveduje Darko Viler. Pretepi so se dogajali po vsej Idriji. Razlogi za izgrede so bili predvsem v nerazumevanju med Slovenci in priseljenci. »Spomnim se, da je bilo kar dosti konfliktov, Idrijčani jih niso marali, nekako ni bilo sožitja med nami. Hkrati pa so to že bila 80. leta, ko so se po Jugoslaviji začeli nacionalistični problemi.« O dogodku so poročale televizije iz vse Jugoslavije, na spletu lahko najdemo zapis iz študentskega časopisa Tribuna, kjer piše, da so se vrstile akcije solidarnosti z idrijskimi »pravimi Slovenci«. Žal lahko potrdimo, da je bil ta dogodek eden tistih, ki je priril olje k že plamenečemu sodu smodnika na področju Jugoslavije.

AMPAK ŠE DANS MI NI JASNO, KAK SE LOHK TO MEN ZGODI?

Idrija, mesto, ki je temeljilo na rudniku živega srebra, je danes drugačna. Rudnika ni več, vanj hodijo samo še turisti, ki odkrivajo prostore, kjer so idrijski knapi še nedolgo nazaj preživljali cele dneve. Razvila se je drugačna industrija, punk se pojavi samo še vsake toliko časa kot nostalgična vrnitev v čas, delavci iz južnih republik so ostali, nekateri so prišli na novo, večjih težav pa ni. Mesto pluje naprej, ob žlikrofih in čipkah, ki jih tržimo navzven, pa se velja kdaj spomniti, da je to mesto botrovalo raznolikim idejam, ki so delno tudi spremenile slovenski prostor.

»Gledali so nas nekam postrani, itak nobeden ni dojemal, kaj se sploh dogaja. Tudi po videzu smo še kar odstopali od ostale mladine, zato so se spraševali, kaj je to,« odgovarja Dare Kaurič.

SKRIVNOSTI MLADIH SRC

(D. Kaurič/D. Kaurič/D. Kaurič)

Dragulji žvenketajo na domači zabavi,
čuti se, da niso pravi, kaviar je na miz.
Iz zvočnikov prhaja Marijana Držaj,
wc je pobruhan, platce so iz Italije.

Jest pa sedim u parku, na klupe.

Rišem po tleh in iščem svoj rubc.

Stiskam mozole in iščem ríme.

Bojim se, da jih ne najdem do zime.

Redni obiskovalci galerij zaradi mode,

stalen abonma u gledališču.

Veselje na snegu, na tujih smučiščih,

ste vidli slike, ko smo bli v tokijskem pristanišču?

Jest pa sedim u parku, na klupe.

Rišem po tleh in iščem svoj rubc.

Stiskam mozole in iščem ríme.

Bojim se, da jih ne najdem do zime.

VAHID VAHID

(D. Kaurič/D. Kaurič/D. Kaurič)

Dajte mi že mir s temi vašimi lažmi,

Do grla sem že sit teh vaših laži.

Ne mi pravt, da je vse v redu,

Dokler me njen stari podi od doma,

Ker nisem tak kot je on!

Ne vem, kva si misli da je?

Res ne vem, kva si misli da je?

Vem, da boš raje ostala doma,

Kot da šla bi z mano,

Nikoli ne boš vedela, kva je življenje!

In kva je pol, če nisem tak kot je on,

Svinje so tu in tam čez reko,

Kva je pol, če nisem slovenec?

Ne vem, kva si misli da je?

Res ne vem, kva si misli da je?

Pa sem si reku:

Vahid vahid, kam pa greš?

Vahid vahid, saj veš, da tja ne smeš!

Vahid vahid, pejt domov,

Pejt domov, pozab na njen naslov!

Vahid vahid, kam pa greš?

Vahid vahid, saj veš, da tja ne smeš!

Vahid vahid, pejt domov,

Pejt domov, pozab na njen naslov!

Pozab na njo!

PRAZNA GENERACIJA

(D. Kaurič/D. Kaurič/D. Kaurič)

Neč ne vemo, neč ne znamo,

nočmo pomagat, nismo za nobeno rabo.

Res je da nismo ravno po JUS-u,

saj šibamo pesmi le po svojem okusu.

Saj mi smo tisti, mi iz prazne generacije...

Vsi smo si isti, mi iz prazne generacije...

Same laži govorijo o nas,

presojajo nas le po dolžini las.

A kaj me briga, kaj ti starci pravijo o meni,

ukvarjajo naj se rajši s svojimi problemi!

Saj mi smo tisti, mi iz prazne generacije...

Vsi smo si isti, mi iz prazne generacije...

Saj mi smo tisti, mi iz prazne generacije...

Vsi smo si isti...

VISOKO NAD IDRIJO

*Če bi mi pred letom dni kdo omenil, da bom
čevapčiče jedel ob starem rudniškem dimniku,
visoko nad Idrijo – in to sredi noči –
bi ga oklical za norega.*

Besedilo: Matevž Straus; Foto: Marko Serafimovič

A norosti navkljub – imel bi prav. Tistega sobotnega večera, ko so na idrijskem gradu odpirali Dneve evropske kulturne dediščine, se nas je dva ducata odpravilo proti »raufnku«.

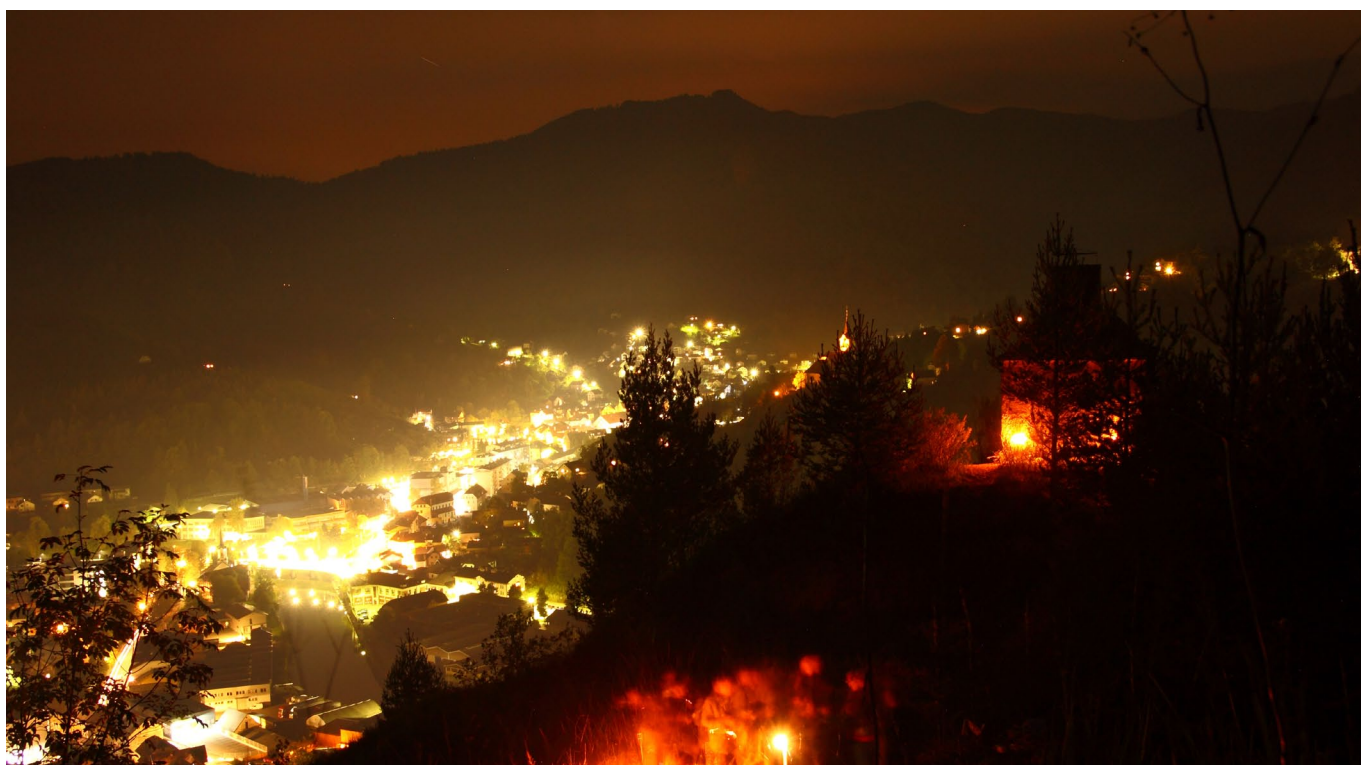
Rudniški dimnik, ki štrli iz hriba nad desnim bregom Idrijce, je nastal še v obdobju Avstro-Ogrske, delovati pa je začel okrog leta 1870. V tistem času se je namreč rudniške topilnice selilo iz levega brega na desni breg Idrijce, zato se je zgradil centralni dimovod z dimnikom. Dimnik, ki je obratoval vse do sredine devetdesetih let, je pustil na hribu vidne posledice – šele v zadnjih letih se nanj vrača zelenje, z njim pa vedno več sprehajalcev.

In tak sprehod smo si organizirali tudi mi. Le da je se mrak že spustil, hlad pa zajel kotlino. A visoko nad Idrijo, v soju bakel in ob ognju, ki oddaja prijetno domačo toploto, hitro pozabiš na vsakdanje tegobe. Ooo, in kak razgled nad mestom se ti razpre, ko stopiš na rob grebena!

Da ne omenjam briljantnosti ideje, da nočni pohod spremenimo v nočni piknik – resda majhni žari za enkratno uporabo so nam dali razlog, da tam gori ostanemo krepke tri ure.

Prvi piknik na »raufnku« nikakor ni bil zadnji – pikniki še pridejo in še boljši bodo!

Dimnik je pustil na hribu vidne posledice – šele v zadnjih letih se nanj vrača zelenje, z njim pa vedno več sprehajalcev.

JEDEL BI IDRIJSKO

Čeprav je hrana ena izmed osnovnih človekovih potreb in nas spremlja že od samega začetka, se zdi, da kljub vseprisotnosti postaja njen vpliv na lokalne skupnosti vedno pomembnejši. Navsezadnje ... imeti dostop do hrane bo kaj kmalu strateška prednost občin.

Besedilo: Matevž Straus

LOKALNO ALI GLOBALNO?

Odgovor ni enoznačen. Zbrali smo glavne prednosti in slabosti uživanja lokalno pridelane hrane.

PREDNOSTI:

- podpora lokalnih kmetov in pridelovalcev;
- nižje emisije CO₂ zaradi krajšega transporta;
- večje možnosti, da je hrana pridelana sonaravno;
- bolj sveža hrana;
- možnost obiska kmeta ali pridelovalca.

SLABOSTI:

- pridelava zahteva več časa, energije, površin in dela;
- višje cene;
- relativno monotona ponudba in le občasne priložnosti za nakup;
- za vsakodnevne potreščine je še vedno potrebno obiskati trgovske centre – zahteva več časa, energije in stroškov.

Globalizacija, mešanica globalnega in lokalnega, ko lokalne stvari vstopijo na globalno arena, hkrati pa globalna hrana odraža specifične lokalne posebnosti, je zajela tudi področje prehranjevanja. Naša hrana prepotuje več tisoč kilometrov, prečka več državnih meja, prestane neštete preglede, a na naše krožnike vendarle pride v nekaj dneh – za pridelavo in prevoz hrane smo razvili tehnologijo ohranjanja svežine, transportne poti in logistične sisteme, ki zadovoljujejo naše nenehno rastoče potrebe po novi, drugačni, obilnejši hrani.

TRENDI PREHRANJEVANJA

Futurologi kopenhagenskega inštituta za študije prihodnosti Copenhagen Institut for Futures Studies ugotavljajo, da razvoj prehranjevanja ne bo šel le v eno smer, temveč bo šlo za množico tipov prehranjevanja. Definitivno bo občutna razlika med težnjo po organski hrani in sočasno rastjo povpraševanja po »industrijski hrani« – na eni strani se bo okrepilo zanimanje za lokalno hrano, sonaravno pridelavo, urbano vrtničkarstvo in veganstvo, neverjetno rast pa bodo doživele tudi pridelava gensko spremenjenih organizmov, kmetovanje v industrijskih halah in nadzorovanih atmosferah, nadomeščanje mesnih izdelkov z »umetnim mesom« iz rastlinskih celic ter nenazadnje gojenje mesa v epruvetah.

STRATEGIJA OSKRBE S HRANO

Voditeljem in raziskovalcem globalnih trendov je jasno – hrana je strateška dobrina. Obvladovanje produkcije hrane bo pomenilo obvladovanje sveta. Posedovanje vira hrane bo ločnica med obiljem in stradanjem. Nenehna rast potreb po hrani že danes ustvarja kričeča nasprotja – zavrženo hrano, ki je prepotovala več kontinentov, in srhljivo pomanjkanje osnovnih dobrin, ki bi lahko bile vzgojene tudi v najbolj zahtevnih pogojih. V Idriji smo lahko srečni, da se še vedno držimo v svetu obilja. Pridelano hrano izvažamo, uvažamo pa večji del naših jedilnikov. Da je v lokalnem okolju pridelana hrana sploh konkurenčna, jo še dodatno subvencioniramo, razvoj podeželja pa spodbujamo v neštetihih projektih.

Pa smo pri tem uspešni? Dejstvo je, da se bo Idrija – če ne bo prišlo do preobrata v tehnologiji kmetijstva ali občutnega zmanjšanja povpraševanja – težko prehranila sama. Kmetijske površine so pogosto težko dostopne,

klima pa ne omogoča gojenja celotnega spektra zelenih živil. Podpora lokalnih pridelovalcev je predvsem slednje, torej podpora lokalnih pridelovalcev. Kmete podpiramo, da ohranjajo kulturno krajino, vzdržujejo poseljenost in omogočamo dostojno življenje tudi izven večjih naselij, ne pa z namenom zagotavljanja lokalne hrane lokalnemu prebivalstvu.

JEM IDRIJSKO

Zagotoviti lokalne pridelke za našo prehrano je zaenkrat predvsem naloga nas samih, jedcev. Ozaveščeni o prednostih in slabostih lokalne hrane lahko naslednjič zahtevamo hrano, ki si jo želimo. Čeprav ne bomo nadomestili svojih obrokov z lokalno hrano, bo vsaka menjava »uvožene« hrane z domačo, idrijsko, dodatna vzpodbuda za lokalne kmetovalce in žarek upanja za nadaljnji razvoj. Značilnost lokalnih prehranskih ekonomij je, da denar ostaja v lokalni skupnosti, se tako plemeniti, med pridelovalci in kupci pa se vzpostavljajo nove, pozitivne, družbene vezi, ki smo jih v zgodovini pretrgali. In nenazadnje, kupci imamo večji vpliv in nadzor nad pridelavo naše hrane – navsezadnje je pomembna kakovost hrane in ne kraj pridelave. Kar nas lahko zopet vrne na začetek zgodbe.

20 PONUDNIKOV IDRIJSKE LOKALNO PRIDELANE HRANE

Kmečka tržnica deluje v Idriji od leta 2005 – sprva na Trgu sv. Ahacija, od leta 2008 pa so bile za potrebe pokrite tržnice pripravljene posebni pokriti prostori. Tržnica obratuje vsako soboto od osme do dvanajste ure, ob sredah pa od dveh do šestih. Čeprav si organizatorji želijo dodatnega tržnega dne, zanj med ponudniki še ni zadostnega interesa. Temu navkljub število ponudnikov raste. Od prvotnih šestih se je do danes število razširilo na dvajset, ki prodajajo svežo zelenjavo in sadje, sokove, kis, kruh in pecivo, jajca, rezance, sir in mlečne izdelke, med in čebelje pridelke, mesne izdelke in zelišča.

Aktualno ponudbo lahko spremljate na www.icra.si.

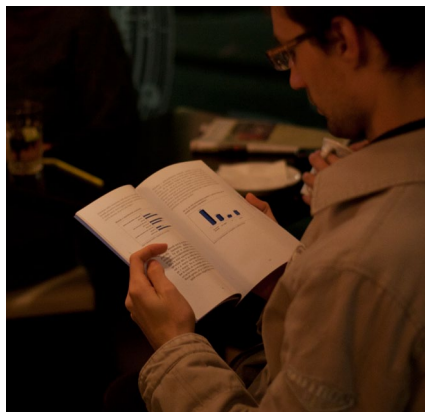
BLIŽJE, A ŠE VEDNO DALEČ

»Potrebne so spremembe! Mladinska vprašanja morajo postati prednostna,« je bilo pred dobrim letom izrečeno ob predstavitvi rezultatov projekta To bo Idrija. Klub idrijskih študentov je takrat na podlagi analize predstavil 5 + 20 predlogov projektov za mladim bolj prijazno občino. In keje smo danes?

Besedilo: Matevž Straus; Foto: Marko Čuk

5

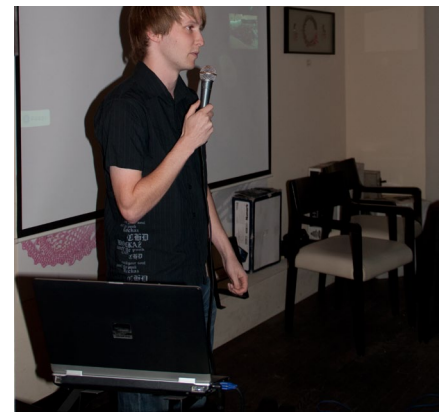
glavnih predlogov, t. i. zastavonoš, je še vedno še kako aktualnih. Prav vsi ostajajo cilji mladinske politike tudi v prihodnjem letu – osvežimo si spomin.

1. PREHODNA STANOVANJA ZA MLADE IN MLADE DRUŽINE

»Gradnja stanovanj za mlade« je projekt, ki so ga mladi v raziskavi uvrstili na prvo mesto, pomanjkanje stanovanj in možnosti gradnje novih pa je 26,7 odstotkov mladih označilo za enega izmed treh glavnih problemov občine, medtem ko kar 55,5 odstotkov mladih meni, da so stanovanja v občini Idrija zanje slabo dostopna ali popolnoma nedostopna. Izhajajoč iz slednjega smo predlagali načrtno upravljanje s stanovanjskim fondom, ki bi zagotovilo polno izkoriščenost obstoječih stanovanj, prilagoditev le-teh za mlade in mlade družine, pa tudi umestitev novih prehodnih stanovanj na različne lokacije v občini.

Stanje danes
5%

2. OBČINA IDRİJA – KOLESARSKA IN DOWNHILL DESTINACIJA

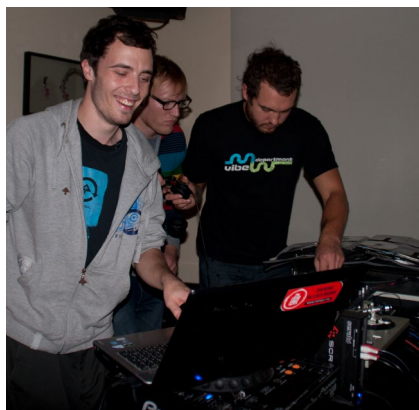
Ohranjeno naravno okolje, strma pobočja, preprejena s cestami in potmi, in želje sodobnih turistov po adrenalinu in raziskovanju so razlogi za razvoj mreže kolesarskih poti, ki bi nudila navdihujoča izkustva tako začetnikom kot tudi adrenalinskim »spustašem«. Verjamemo, da domači kolesarski in downhill navdušenci znajo pokazati poti in brezpotja, ki bi ob primernih oznakah in podporni infrastrukturi (izposoja in prevozi koles, vodiči, pralnice koles, nastanitvene kapacitete) privabljala domače in tuje obiskovalce, željne novih izkustev.

Stanje danes
30%

PREDLAGANI UKREPI TEMELJIJO NA PETIH ŽELJAH:

- *diverzifikacija zaposlitvenih možnosti,*
- *hitrejše osamosvajanje mladih,*
- *vzpodbijanje ustvarjalnosti in ustvarjalnega okolja,*
- *kvalitetno preživljanje prostega časa,*
- *perspektivna prihodnost za vse.*

3. MLADINSKI CENTER IN HOSTEL IDRİJA

Razpršenost mladinskih prostorov, neprimernost »mladinskega centra« na Prelovčevi 2, odmaknjenost Swenak kluba, dodatne programske zahteve in pomanjkanje prenočišč za mlade kličejo po mladinskem centru in hostlu. Da bi zagotavljali mladim in drugim socialnim skupinam asociativne načine druženja, spodbujali participacijo, prostovoljne aktivnosti in neformalno izobraževanje, povezovali in integrirali mlade, vzpodbijali mobilnost in mednarodno povezovanje mladih ter zagotavljali informiranost mladih, smo predlagali združitev mladine v starosti od 15 do 29 leta, mladinskega turizma, vseživljenjskega in neformalnega izobraževanja v obliki tečajev in poletnih šol ter medgeneracijskih programov pod eno streho objekta »Doma učencev« oz. »dijaškega doma«.

Stanje danes
50%

4. TUTORSTVO V MLADINSKIH ORGANIZACIJAH

Problemi mladinskih organizacij v veliki meri izhajajo iz pomanjkanja strokovnega znanja, pomanjkljivega prenosa znanja med generacijami in onemogočenega vstopa mladinskih predstavnikov v »svet odraslih«, kjer bi svoje ideje lahko predstavili, zastopali in zanje iskali moralno ter finančno podporo. Za zagotovitev kontinuiranega razvoja mladih v mladinskih organizacijah, nadgrajevanje programov in gladke prehode med generacijami smo predlagali mladinskim organizacijam, da vzpostavijo tutorski sistem – starejši izkušeni člani bi sistemsko pristopali k novim članom, jim dodatno pomagali in skrbeli za beleženje znanja ter veččin, ki bi prihodnjim generacijam olajšale spopadanje s težavami.

Stanje danes
70%

5. SKLAD ZA PODJETNIŠTVO IN TURIZEM

Z namenom razvoja ustvarjalnega in inovatorskega potenciala mladih smo predlagali oblikovanje sklada za podjetništvo in turizem, ki bi se financiral iz občinskega proračuna in prispevkov zainteresiranih podjetij. Sklad bi podpiral razvoj podjetništva in turističnih dejavnosti mladih preko štipendij in predvsem enkratnih finančnih vzpodbud za razvoj izdelkov in projektov. Sodelovanje v skladu bi za občino pomenilo investicijo v prihodnost (mladi izobraženi kadri, zadrževanje mladih v občini, podjetništvo), za zasebna podjetja pa naložbo v inovatorsko vzdušje v lokalni skupnosti in razvoj potencialnih kadrov. Glavni namen sklada bi bil vzpodbijanje odličnosti, ustvarjalnosti, vpetosti v lokalno okolje in razvoj panog z visoko dodano vrednostjo.

Stanje danes
0%

STOPITI Z USTALJENE POTI IN UŽIVATI

Daphne. Dekle iz severne dežele, kjer govorijo nekakšno mešanico nemščine in angleščine, ki se sliši, pravi ona, kot da bi izpod vode vzniknil nov jezik, je našlo zavetje med idrijskim hribovjem in njegovimi prebivalci.

Besedilo: Neža Pavšič; Foto: Iztok Hvala

Na Nizozemskem je odraščala 20 let, se izurila v treh jezikih in skoraj doštudirala na fakulteti za medicino. Skoraj zato, ker jo je pot prej popeljala v Slovenijo. To je sicer nekoliko že poznala, saj so starši velikokrat dopustovali na Bledu in v Logarski dolini. A ključen pri odločitvi za selitev je bil Idričan – spoznala sta se na tečaju bordanja, pri nas. Njene oči so hitro uzrle simpatičnega mladeniča, trenerja bordanja Iztoka Levaca, ki ji je povsem spremenil življenjsko pot.

UDARNIŠKO NAREČJE

Njen prihod v Slovenijo, še posebej učene slovenskega jezika ali boljše rečeno idrijskega narečja, je bil seveda poln zanimivih zgodb. Daphne se je slovenščine učila na enotedenskem tečaju v Ljubljani – a je njeno znanje kaj kmalu presevalo klasični kurikulum. Ko jo je profesorica povprašala po slovenskem izrazu za verigo, je Daphne suvereno odgovorila: »Ketne!« Idrijsčina je po njenem mnenju zelo podobna nemškemu jeziku, saj so besede udarne in ostro zašiljene. Udarniško plat idrijskega dialekta je spoznala tudi med poslušanjem vsakdanjega pogovora med Iztokom in njegovim očetom – Daphne je bila prepričana, da se pripravata.

HITRA VKLJUČITEV

V stik s prebivalci Idrije je po selitvi vstopila hitro. Pravi, da so bili mladi takrat zelo topli in prijazni, da pa se kasneje iz več razlogov ni vključevala v društva in organizacije. Pri Idrijčanih je opazila, da se hitro zaprejo v svoj krog, medse pa težko sprejmejo prišleke. Hkrati pa ugotavlja, da se mladi radi vračajo v Idrijo in postajajo bolj odprti za interakcijo z drugimi.

DELO = IZZIV + UŽITEK

Motivirana, pripravljena na nove izzive in vedoželjna Daphne je z Iztokom kmalu po selitvi odprla trgovino Plohar. Trgovina, ki je delovala kar 5 let, je Idrijčanom ponujala različne izdelke – s fokusom na skejterske blagovne znamke. V trgovinico pod gradom je vložila veliko truda in dela, za kar ji tudi po zaprtju ni žal. Idrija se ji zdi mesto polno priložnosti, ki pa jih njeni prebivalci ne opazijo. Mesto ima veliko potenciala, le ljudje bi se morali podpirati in skupiti skupaj. Tudi zaposlitve ni težko najti, če si pripravljen sprejeti izzive. Daphne poudari, da na Nizozemskem ljudje ne hodijo sklonjenih glav in razočaranih obrazov zaradi dela, ki ga opravljajo. Tudi ona je s svojo sedanjo zaposlitvijo v Hotelu Jožef več kot zadovoljna, prijatelji pa ji pravijo, da je ena redkih, ki danes tako misli o delu. Opaža, da je ljudi strah menjati službo. Težko jim je stopiti iz območja udobja in spremeniti ustaljeno pot – čeprav bi jim to prineslo boljše počutje.

IN PRIHODNOST?

V svojem življenju Daphne ne bi spremenila ničesar – poleg jezdenja po cerkljanskih poteh si želi le še lastne družine. A priložnosti za samouresničenje v Idriji ji ne manjka – ustvarja si jih s pripravljenostjo na izzive. Pospremi jih z optimizmom in veseljem.

Nizozemka je med idrijskimi bribi in dolinami našla prostor, ki ga ne namerava zapustiti. Tu se počuti domače.

TEORIJA RELATIVNOSTI

Sergej »Snetik« Hvala je Idrjičan – tisti, ki bi bil z labkoto okronan za računalniškega kralja Slovenije. Po idrijskem »punk obdobju«, ko je tudi sam preigraval v garažnem bandu, in študiju v Združenih državah Amerike se je »ustalil« v svetu računalniških iger. Sneti je soustvarjalec revije Joker, promičljiv pisec, ki v svojih zapisih često uporablja arhaične in neologistične slovenske izraze.

Besedilo: Sergej Hvala

**Če bi bil
mehkejši
sorte, kar
kot potomec
rudarjev seveda
nisem, bi me
na Brušovšu
še danes en
malček
stisnilo pri srcu.**

S pomnim se namreč rahlo travmatične izkušnje – pravi rudar velikih travm seveda ne more imeti, ker je narejen iz kamna, prepojenega s testosteronom! – ko sem tam po spletu naključij ostal sam kot ptiček goliček, še dodobra negoden za šolo. Kako veliki so se mi zdeli tisti prhausi z umazano rumenimi fasadami, med katerimi so se smukali strašni, krvoločni volkodlaki! Trajalo je kar nekaj časa, da so me našli, a se niso preveč sekirali. Jaz pa tudi ne zares. Danes in kje drugje bi naokoli že harala civilna zaščita v helikopterjih in podmornicah. Nauk: če v Idriji ne zmoreš preživeti sam, je morda bolje, da si najdeš kak bolj prijazen kraj za bivanje. Recimo Bronx.

Ko sem se staral in zorel, so volkodlaki seveda izginili in nadomestili so jih ljudje, ki preradi zavijajo v 3x3. Ne vem, kaj je slabše. Zgodilo pa se je še nekaj. Čeprav prhausi ostajajo impozantni, se je mesto v moji glavi doobra skrčilo. Najbolj sem to občutil pred nekaj leti, ko me je pot zanesla v japonsko metropolo Tokio, kjer sem se naužil milijonskega vrveža, neonskih ulic in starodavnih gradov. Tam je živela cesarska družina, potem ko je moč prenesla iz stare prestolnice Edo. No, in kmalu po tistem, ko sem se vrnil v Slovenijo, sem imel opravke v Idriji. Bil je siv novembrski dan, ko so se temačni oblaki z vampi skorajda drsali ob špičo Gewerkenegga, mislim, da je tudi prišlo, tako za vsak slučaj, če bi se v srcu slučajno porodila vesela misel. Nikova je tekla vsa umazana in ulice se bile prazne, kot bi jih počistil Silwitov duh. Manjkal je le še snih snih.

Ko sem taval po tistih mokrih tlakovcih, sem se počutil, kakor bi stopil v drugačno realnost. Na eni strani so bili spomini, kako sem kot pokovec iz Riž hodil v knjižnico brskat za novimi pripovedmi z Vinetujem, nakar sem tiščal nos vanje vse do doma, da so sosedje govorili, da bom šel za fajmoštra. (Nisem.) Spomini, kako sem usmajal gor in dol ob večerih, dokler se nisimo s klapo parkirali pri Gabronu in ne glede na to, kaj smo naročili, dobili pivo. Na tombolo na placu, prve šolske dni v dotrajani stavbi nasproti starega mini Mercatorja, biljard na skrivenčenih tleh prizorišča nad Nebesi, kilometrsko vrsto za prvo sukanje Top Guna v filmskem gledališču, na Rake in Palacino in Mejco in vsega boga. Lepi spomini. Barviti. Na drugi strani pa tole, kar sem doživljal sedaj, po Tokiu. Razkol je bil enostavno prevelik. Primerjava z Ljubljano je še šla, za silo celo z Londonom in Berlinom. S Tokiom pa ... De te luzne. Kje sem jaz to živel?

To je itak standardno vprašanje, ki se spontano zariše na obrazih bolj »omikanih«^o sogovornikov, ko se – recimo po merici rujnega – odločim, da bom iz sicer perfektne pogovorne slovensčine preskočil v narečje, češ jete. Najprej prideta izraza OMG in WTF, potem nejeverni nasmeški, ki se tikajo moje napredne jezikovne mimikrije, in na koncu režanje na rovaš tipskega golaža nam domačnih besed, kot so zjala, marejna, ačafat in še sto tistih, ki mi zdaj ne padejo na pamet, ker pišem v tujem jeziku.

Dolga leta se mi je zdelo to začudenje zlagano, neiskreno. A dejansko je govor v poštenem idrijskem narečju zunaj teh krajev vedno sprejet kot eksces, ki privlači pozornost. Zlasti če ga čisto malo zabeliš z bakalco v obliki močnejšega glasu in kake primerne grima-

se. Ne more iti za zaigranost ali naključje. Ne samo, da te ne razumejo, zdiš se jim blazno posrečen, toda hkrati kmetavzarski, skoraj živalsko nevaren. Naša špraha ni kot nežna primorščina ali pojoča dolenciščina, marveč nekako tako kot švabskoidna mariborščina, kjer je celo izliv ljubezni slišati kot poziv na pretep. Enako je z Idrjiščino. Saj veš, kako v njej rečemo, da imamo nekoga radi? "Se s še kar u ridu." Nu.

Poglejmo torej, kje sem se, po teh razmišljajlnih nitih sodeč, rodil in dolgo živel. V mestecu sredi Poči gonobe, do katerega vodi pri nevajenih bruhanje inducirajoča rajdasta cesta in kjer imajo kože daljši zadnji par nog, da lahko stojijo v bregu. Kjer se je razvilo dojemanje sebe kot samozadostnega (»Se imama Hofer, kuga pa še nucaš?«) in zunanjega sveta kot domala sovražnega (»Žabajli!«). Kjer so ljudje garali v podzemni temi in umirali mladi, bezajoč na plano strup, s katerim so se okoriščali tujci. Kjer se je razvilo narečje, ki zveni tako, kot bi, če navedem Mlakarja, »žagau drawa na sekular.«Skratka, v klenem mestu trdnih – in trdih – ljudi.

Ampak veste, kaj? To imam za pozitivno. Mili so časi, ko sem malikoval Idrijo, hkrati pa tisti, ko sem se zaradi rudokopnega porekla počutil vsaj rahlo neprijetno. Zaradi tega, ker sem videl dosti sveta, Idrija ni slaba. Resda ni Tokio in moti me, ko naletim na trdobočno zaplankanost, zaradi katere človek ne bo šel dlje od Godoviča, ker je tam že Barje in so zlobni, neumni ljudje. A njene ulice so varne in prhausi ponosni. Volkodlake pa pospešeno pobira ciroza jeter.

MLADO MESTO

Roberta Jereba smo k pisanju kolumne povabili, ker to navsezadnje obvlada. V času svojega angažmaja v idrijskem mladinskem organiziranju je bil pronichiv kolumnist lokalnega časopisa in vesten spremljevalec dogajanj – on je eden izmed tistih, za katerega se zdi, da je že pred desetimi leti vedel, kaj manjka Idriji. In danes ni nič drugače.

Besedilo: Robert Jereb; Foto: Iztok Hvala

Mesto vedno ostane mlado. Tisto, ki se ti sprva zapiše v telo – zgodnje poti, prostori mesta, drobni detajli, shranjene usedline spominov, ki so individualni, še bolj pa del skupne izkušnje v skupini vrstnikov. Podobe ulic se spreminjajo – in čeprav so nekdanje slike medle, prostori vedno lahko prikličejo sprijeta občutja nekdanjih doživljanj. Tisto mesto vedno ostane mlado, vtisnjeno je v mladost, je njeno jedro, čez katero se nalagajo nove izkušnje. Identiteto mladosti kasneje vedno bolj oblikuje energija prostora, dogajanje – življenje mesta, njegov habitus; podoba življenjskega okolja, ki se vtisne v mladega človeka, ostane v njem in vpliva na nadaljnjo percepcijo mesta: Želim res živeti tukaj? Je to res moje mesto ali naselje, kjer pač sem? Kako – če sploh – želim biti del te skupnosti?

Mladostne izkušnje so v zavest prebivalcev zapisane in preslikane kot živo mesto sedanosti. Iz preteklosti v sedanost segajoča vitalnost mladega mesta pa ni samoumevna, niti se ne zgodi in dogaja sama od sebe in spontano. Pomembno je, kaj so prioritete skupnosti nekega prostora in da ne prevladajo parcialni interesi. Preteklost in dediščina sta lahko okvir tvorni sedanosti in velik izziv, lahko pa tudi težko breme, ki jemlje energijo drugim razsežnostim življenja, je nevarnost mrtve ostaline, ki je tu, a ni del žive kulture. Je priložnost, je lahko prihodnost mladih, če dediščino vpnejo v svoj modus vivendi, ki je tako tudi istočasno način življenja mesta. In tu

se vračamo nazaj in krog se sklene: mesto, kot te je zaznamovalo v mladosti, obdobju iskanja, vrenju idej, te bo vedno spremljalo in kasneje vplivalo na odločitve, kako želiš biti del skupnosti, kakšno mesto boš predal naslednjim generacijam. In to je pomembno. Razlika med biti tu in tu delovati.

Na prvi pogled se zdi, da je to naloga mladih, da je dejavna vpetost mladih v mestu predvsem njihova skrb ter njihov interes, da je na njih, da izražajo, uresničujejo sveže ideje, udeležujejo kreativnost. Je res. Drži pa tudi, da potrebujejo neinstitucionalni prostor, fizični in intelektualni – poleg npr. izobraževalnih ustanov in športa. In tu je odgovornost generacije (generacij), skupine, ki ima v družbi moč, ki lahko odmerja prisotnost mladih za mlade in mladih za druge generacije v mestu.

Najbrž ni pretiravanje, če zapišem, da naša širša skupnost potrebuje novo družbeno pogodbo – zapostavljenost mladih ni le publicistična krilatica, njihova politična instrumentalizacija, usmerjanje v konformizem (tudi z zgledom) in nekritičnost pa so del javnega vsakdana oz. javnega prostora moči. To se pozna tako na ravni države kot lokalno. Seveda so lokalne okoliščine različne; manjše mesto, kot je naše, niha med kulturno homogenostjo (kar je bolj značilnost vasi) in heterogenostjo, diverzifikacija kulture – tudi kulture mladih – je pogosto začasna, odvisna od interesov ter zagnanosti posameznikov in njihove pro

Kakšno bo mlado mesto, ki ga bodo prihodnje generacije sprejele vase in prenesle naprej? Bo živo, dejavno, bo mesto idej, izzivov?

dornosti, odvisna pa je tudi od pogojev, ki so jim na voljo, pogojev, ki jih ustvarja lokalna skupnost. In to se seveda ne sme razumeti kot strošek, temveč kot investicijo v mlado mesto. Kar mesto s tega vidika potrebuje, je jasno izdelana strategija kulturnega razvoja, v kateri bi morala ustrezen pomen imeti kultura mladih in njihovo vključevanje v polje odločanja – odločanja o sebi in o prihodnosti celotne skupnosti.

Osnova mladinske dejavnosti so gotovo ustrezni prostori; in glede tega menim, da stanje ni slabo in odpirajo se še nove možnosti. Prostori za mladinske dejavnosti so zelo pomembni, ne sme pa to biti končni cilj, kajti lahko je le osnova razvoja mladinske ustvarjalnosti in posledično živosti mesta. Kar imam v mislih, sta kreativna svežina in predvsem lastna produkcija, ki bi morala preseči domet prostora družinja kot zgolj prostora zabave in koncertov garažne glasbe. Je ta še (lahko) uporniška? Besedna zveza alternativna glasba pa je že zguljena do kosti.

In zdaj še pogled nazaj. Optimizem z začetka devetdesetih je nepreklicno mimo. Kljub izgubi kluba v Magazinu so društva takrat dejavno posegla v življenje mesta: oživiljen je bil Klub idrijskih študentov, na pobudo mladih je bil ustanovljen prvi lokalni urad za mladino v državi, prizadevanja za mladinski kulturni center (KIC) v stari osnovni šoli so uspela, organizirana je bila okrogla miza o problematiki mladih, ki je v jedilnico osnovne šole pritegnila

številne meščane, pobuda za ustanovitev komune v Idriji je odmevala preko robov kotline – in čeprav za to ustanovo ni bilo resnih možnosti, se je takrat začela zgodba o Swenaku, ki je vzdrževal jedro mladinske kulture v mestu. Nekateri projekti iz tistega časa so se obdržali do danes, po drugi strani pa so dejavnosti KIC-a glede na začetni koncept kluba vedno bolj pešale in polovico kluba je oblast namenila drugi dejavnosti. Ta dolg bi občina morala poravnati. A če potegnemo črto, je le treba priznati, da izhodišče za razvoj mladinske kulture ni tako slabo.

In če se vrnem na začetek: kakšno bo mlado mesto, ki ga bodo prihodnje generacije sprejele vase in prenesle naprej? Bo živo, dejavno, bo mesto idej, izzivov? Odgovorili bosta obe strani: mladi in drugi.

*»Zapostavljenost mladih ni le publicistična krilatca,«
meni Robert Jereb.*

TBI

Revijo TBI ustvarjamo z veseljem, strastjo in predanostjo. V upanju, da prikažemo tiste vsebine, za katere smo prepričani, da jih morate spoznati. Reviji TBI smo predali: Matevž Straus, Iztok Hvala, Blaž Jakelj, Drejc Kokošar, Sabina Carli, Žan Menart, Neža Pavšič, Marko Serafimovič, Marko Čuk ... in gostujoči pisci ter fotografi.

KLUB IDRIJSKIH ŠTUDENTOV

Klub idrijskih študentov združuje dijake in dijakinje, študente in študentke z območja upravne enote Idrija. Klub želi s svojim delovanjem v predalpskem mestecu z bogato kulturno in naravno dediščino na eni ter cvetočim gospo-darskim sektorjem na drugi strani prebuditi ustvarjalno in kulturno žilico svojih članov in članic, jih pritegniti k športnemu udejstvovanju in z atraktivnimi prireditvami popestriti njihov prosti čas.

NAŠI NAJODMEVNEJŠI PROJEKTI SO:

- Festival Čipkarija – večdnevni brezplačni športno-zabavni program ob zaključku poletja;
- Filmski stik – celoletni program filmskih projekcij v Filmskem gledališču Idrija;
- To bo Idrija – priprava knjig z analizo položaja mladih v občini Idrija in predlogi za razvoj lokalne skupnosti;
- Prostovoljske akcije – obnova filmskega gledališča, Hribovska delovna brigada ...

Verjamemo v: znanje, ustvarjalnost, povezovanje, družbeno odgovornost, prijateljstvo in radovednost.

Idrija2020

IDRIJA 2020

Idrija 2020 je ideja. Ideja, da je s skupnimi močmi, zagnanostjo in vztrajnostjo mogoče ustvarjati dobre stvari se osebno razvijati, so-ustvarjati mesto in razvijati poslovne priložnosti.

Idrija 2020 združuje mlade različnih profilov in sposobnosti. Smo fleksibilni, razumevajoči in vedno pripravljeni pomagati ali kako drugače ustvarjati skupno zgodbo. Vešči smo organizacije dogodkov, oglaševalskih in marketinških aktivnosti in strateškega načrtovanja.

NAŠI NAJODMEVNEJŠI PROJEKTI SO:

- Idrija 2020 – portal z dnevno svežimi novicami iz Idrije in okolice – sledimo dogodkom, vestem, zanimivostim, vizijam;
- Mala šola podjetništva Idrija 2020 – serija delavnic in predavanj za krepitev podjetniške žilice in zaposlitvenih kompetenc;

V svojih namenih smo resni, v svojih dejanjih igrivi. Pričakujte več.

TBI

Revija za prihodnost mesta

Glavni urednik: **MATEVŽ STRAUS** / www.matevzstraus.si

Urednik fotografije: **IZTOK HVALA** / www.iztokhvala.com

Izdajatelj: **KLUB IDRIJSKIH ŠTUDENTOV** / Prelovčeva 2, 5280 Idrija / www.klub-kis.si

Oglasno trženje: **MATEVŽ STRAUS** / matevz@idrija2020.si / 041 411 388

Oblikovanje: **BLAŽ JAKELJ** / www.blaz-design.com / be.net/blazjakelj

Lektura: **TINA PERUŠ**

Tisk: **BIROGRAFIKA BORI**

Natisnili smo **400 IZVODOV**

Datum natisa: **5. DECEMBER 2012**

Vse pravice pridržane. Uporaba in kopiranje vsebin sta načeloma prepovedani, a ju ob prejetju prošnje običajno dovolimo.

KAKŠNA BO IDRIJA LETA 2020?

Idrija2020

Odgovora ne poznamo, nam je pa prekleto jasno, da znaš nanj odgovoriti prav ti. Tvoje ideje, zamisli in prepričanja bodo ustvarili Idrijo prihodnosti. Zato sprašujemo tebe, kakšna bo Idrija leta 2020?

Deli ideje z nami. Uresničimo jih skupaj.

Idrija 2020 združuje ambiciozne in podjetniško usmerjene Idrijčanke in Idrijčane. Bodi del rastoče ekipe tudi ti.

www.idrija2020.si | zivjo@idrija2020.si

»Odkar sem v klubu, imam Idrijo raje.«

Klub idrijskih študentov je vedno odprt za nove aktivistke in aktiviste – sodeluj pri nastajanju festivala Čipkarija, programa kluba Swenak, Filmskega stika, športnih prireditev, literarnih večerov, izobraževanj, dobrodelnih akcij ...

Piši na info@klub-kis.si!

ŽE 50 LIT Z VAMI

MIGAMA.

ŽE 50 LIT Z VAMI

ŠUNDRAMA.

